

вищому навчальному закладі: досвід та перспективи. *Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. 2016. С. 86-90.

4. Цифрові технології на заняттях. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/mag/20701065.html>

Швед В.В., кандидат економічних наук,
професор кафедри бізнесу та права
Вінницький соціально-економічний
Інститут Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5497-0975>

Саранча І.Г. кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5715-6271>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У КРАЇНАХ ЄС

REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF THE RIGHT TO HIGHER EDUCATION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN EU COUNTRIES

Анотація. В статті проведено аналіз ключових нормативно-правових засад, що покладені в основу забезпечення реалізації права на отримання освіти особами з інвалідністю. Визначаються та аналізуються три ключові напрямки підтримки: законодавче унормування права на вступ абітурієнтом з інвалідністю; унормування питання підтримки та асистування під час навчання; фінансова підтримка навчання осіб з інвалідністю.

Ключові слова: право на освіту, особи з інвалідністю, нормативно-правове регулювання.

Abstract. The article analyzes the key regulatory and legal principles that are the basis for ensuring the realization of the right to education by persons with disabilities. Three key areas of support are identified and analyzed: legislative regulation of the right to admission by applicants with disabilities; normalization of the issue of support and assistance during training; financial support for the education of persons with disabilities.

Keywords: the right to education, persons with disabilities, regulatory and legal regulation.

Постановка проблеми. Згідно Конституції України усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та

непорушними. Крім того, держава забезпечує доступність освіти, в тому числі й вищої. Вищенаведене гарантує право осіб з інвалідністю на освіту, проте україно-російська війна сформувала нові виклики. Зокрема, й для уразливих категорій населення, до яких належать в тому числі й особи з інвалідністю. Держава вже не настільки спроможна реалізувати право на освіту осіб з інвалідністю, а отже необхідно шукати нові шляхи та можливості, що мають сприяти реалізації означеного права. Тому доречно звернутися до аналізу практик, що поширені у країнах Європейського Союзу.

Формулювання цілей. Основною ціллю статті є аналіз існуючих в Європейському союзі програм, методів та особливостей забезпечення та підтримки реалізації права на освіту осіб з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи питання законодавчого забезпечення права на вищу освіту особами з інвалідністю у країнах ЄС маємо констатувати, що воно включає в себе три основні складники: законодавче унормування права на вступ абітурієнтом з інвалідністю; унормування питання підтримки та асистування під час навчання; фінансова підтримка навчання осіб з інвалідністю.

Аналізуючи законодавство країн Європейського союзу, маємо відзначити, що в багатьох країнах законодавче унормовано питання вступу осіб з інвалідністю до закладів вищої освіти, проте таке нормування є доволі різномітним. Так, побіжний аналіз законодавства дозволяє стверджувати, що:

- в Кіпрі вступники з інвалідністю мають спеціальні можливості (допоміжне обладнання, супровід асистента), що дозволяють їм, якнайповніше реалізувати право на вступ на рівні з іншими вступниками;

- в Греції не менше 5 % місць в університетах бронюється для вступників з інвалідністю;

- в Австрії використовуються спеціальні методики для оцінювання вступників з інвалідністю;

- в Угорщині діє норма, за якою у разі проведення університетом іспитів абітурієнти з інвалідністю мають отримати певні послаблення, необхідно провести спеціальні приготування, щоб такі люди могли скласти іспити;

- в Литві, застосовується правило, за яким при рівності всіх інших умов та результатів, перевагу отримує вступників з інвалідністю;

- в Португалії встановлена квота обсягом у 2 %, якою можуть скористатись вступники із фізичними та сенсорними захворюваннями.

Відзначимо, що вищенаведені норми не застосовуються за замовчуванням, кожен вступник з інвалідністю має довести своє право на вступ, в першу чергу засвідчивши належний рівень підготовки, а також надавши всі необхідні документи.

Другим складником системи, що реалізує право на здобуття освіти студентами з інвалідністю є унормована підтримка та асистування.

Зокрема:

- В Данії, студенти, яким потрібна спеціальна педагогічна підтримка (перекладач

з мови жестів, матеріали Брайля), мають право отримати все необхідне відповідно до Закону про соціальну педагогічну підтримку у сфері вищої освіти. Студенти можуть звертатися за соціальною педагогічною підтримкою до свого консультанта з інвалідності, який, як правило діє при кожному закладі освіти. Заклад освіти ухвалює відповідне рішення з цього питання та вирішує проблему фінансування витрат, що пов'язані із наданням такої підтримки.

•В Угорщині там, де це необхідно, студенти з інвалідністю звільняються від обов'язку вивчати деякі курси, складати деякі іспити. У разі потреби студенти з інвалідністю можуть бути звільнені від мовної частини іспиту або її частини або від відповідних вимог таких мовних іспитів. Студентам з інвалідністю має бути надано додатковий час на підготовку до іспиту, надано можливість використовувати технічні засоби під час виконання письмового тесту (друкарка, комп'ютер тощо). Якщо це необхідно, то усний тест повинен бути замінений на письмовий або навпаки. Винятки повинні робитися лише у разі його дійсної необхідності та не повинні впливати на виконання базових вимог для здобуття кваліфікацій бакалавра, магістра або закінчення навчального закладу заочно, що підтверджується відповідними сертифікатами.

•В Нідерландах студенти з інвалідністю мають право на додатковий оплачуваний рік навчання. Також, підтримка є доволі індивідуалізованою, і може варіюватись від надання спеціалізованого програмного забезпечення чи адаптованого транспорту до грошових компенсацій.

•В Румунії, студенти з яскраво вираженими та акцентованими видами інвалідностей можуть отримати знижку 50 % на проживання та харчування. Університети зобов'язані забезпечити освітню підтримку та повну доступність (фізичну та інформаційну, надати підручники тощо) для студентів з інвалідністю. Студентам також виділяють безкоштовні місця у таборах відпочинку.

•В Словаччині унормоване зобов'язання «встановлювати розумні умови навчання для студентів з інвалідністю, які стосуються їх спеціальних потреб без зниження вимог до виконання програми навчання». Розумні умови включають вибір навчання за індивідуальним планом, а в разі необхідності, й продовження періоду навчання. Практична підтримка студентів з інвалідністю здійснюється координаторами факультетів, які працюють безпосередньо із цими студентами.

Таким чином, можемо стверджувати, що існують доволі варіативні підходи, що дозволяють гарантувати необхідну підтримку студентам з інвалідністю, а й отже і сприяють реалізації права таких студентів на отримання освіти.

Окремо варто виділити фінансову підтримку, оскільки про неї вже йшла мова, проте доволі часто фінансування освіти й фінансування підтримки навчання це різні програми, що не залежать, а доповнюють одна одну.

Так, в Угорщині держава може оплатити максимум 4 семестри навчання осіб з інвалідністю. У Данії унормований розмір щомісячної підтримки для студентів з інвалідністю майже на 50 % перевищує розмір аналогічної допомоги для решти студентів. Така розбіжність у розмірах фінансової підтримки аргументується тим, що

студенти з інвалідністю не можуть працювати одночасно з навчанням. В Естонії для людей з інвалідністю держава виділяє спеціальні гранти на навчання у вищих навчальних закладах. Бюджетуються додаткові фінансові ресурси, які витрачаються на стипендії та пільги, розширену підтримки людей зі специфічними потребами (допомога людям з обмеженнями мобільності, оцифрування та озвучення навчальних матеріалів, тощо). В Іспанії студенти з інвалідністю навчаються безкоштовно у державних вищих навчальних закладах. У Фінляндії фінансова допомога доступна для всіх студентів, які зазнають фінансових труднощів, молодим людям з інвалідністю, які здобувають освіту, виплачується реабілітаційна допомога, але в той же час не існує жодної окремої системи фінансової підтримки студентів з інвалідністю. У Франції університети зобов'язані самі визначати свої фінансові витрати, які вони понесуть на створення колективного пристосування та послуг студентам. Пристосування та адаптовані матеріали включають індивідуальних викладачів та інші форми адресної підтримки, як то: адаптовані екзаменаційні умови, перекладачі з мови жестів, спеціалізовані комп'ютери тощо. У Великобританії додаткова фінансова підтримка доступна за рахунок адресної дотації для людей з інвалідністю. Дотація покриває витрати на спеціалізоване обладнання та матеріали, немедичну допомогу та додаткове фінансування транспортних витрат.

Тобто, в країнах Європейського Союзу наявні різноманітні програми фінансової підтримки, при чому вони доступні всім резидентам спільноти у будь-якій з країн членів.

Також поширеною практикою є створення спеціальних структур в університетах, які опікуються питаннями студентів з інвалідністю. У багатьох університетах Австрії існує офіс спеціальних представників інтересів людей з інвалідністю та хронічними захворюваннями. Такі офіси надають підтримку, допомагають в інформування та комунікації. В Греції в усіх університетах створені спеціальні Центри Доступності, що надають інформацію та консультації з таких питань, як доступність, асистивні технології, кар'єрні можливості або будь-які інші аспекти, що стосуються життя студента з інвалідністю в університеті. Представники таких Центрів також відповідальні за прийняття всіх необхідних дій, що забезпечують доступність послуг університету для студентів з інвалідністю. В Іспанії на університетському рівні існує Офіс студентів з інвалідністю, де фахівці з інвалідності надають підтримку студентам з інвалідністю. В таких офісах працюють волонтери або ж наймані працівники, які фінансуються через спеціальні гранти. Рівень практичної підтримки, яку можуть отримати студенти з інвалідністю, залежить від університету, Офісу студентів з інвалідністю та потреб студента. Допомога може включати: підтримку під час складання тестів, зміни навчального плану, гранти, безкоштовне навчання, спеціалізовану технічну підтримку, допомогу волонтерів, книги по системі Брайля, перекладача з мови жестів тощо. У кожному університеті та інституті Швеції є спеціальний координатор, який працює із проблемами освітньої підтримки студентів з інвалідністю. Основними методами підтримки є: переклад з мови жестів, допомога в читанні, ведення записів та коректура, персональні

помічники, певна технічна допомога тощо.

Висновки. Таким чином, варто стверджувати, що в країнах Європейського Союзу законодавчо врегульоване питання реалізації права на освіту осіб з інвалідністю, існує розгалужена система підтримки як на рівні держави, так і на рівні окремих закладів освіти. Крім того, різноманіття такої підтримки дає змогу студентам з інвалідністю обирати саме той освітній заклад, який зможе надати необхідну підтримку здобувачу освіти залежно від його потреб та нозології.

Список використаних джерел

1. From institutions to community living for persons with disabilities: perspectives from the ground. *European union agency for fundamental rights*. 2018. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/institutions-community-living-persons-disabilities-perspectives-ground>
2. How many persons with disabilities live in the EU? *EUROPEAN DISABILITY FORUM*. 2019. URL: <https://www.edf-feph.org/newsroom-news-how-many-persons-disabilities-live-eu/>
3. Negrini s, Grabljevec K, boldrini p, Kiekens c, Moslavac s, Zampolini M, et al. up to 2.2 million people experiencing disability suffer collateral damage each day of Covid-19 lockdown in Europe. *Eur J phys rehabil Med* 2020;56:361-5. doi: 10.23736/s1973-9087.20.06361-3
4. Persons with disabilities. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137>
5. Skinner A (2021) Disability, Music Technology, and Education <https://www.medicalheritage.org/disability-music-technology-and-education/#AS-conclusion>
6. Published by Inclusion Europe with support of the European Commission. URL: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2015/03/Education_BestPractice.pdf